

MEEDIA ja MÕJUTAMINE

Lauri Tankler, Eve Tisler

Väljaandja kinnitab õpiku vastavust põhikooli riiklikule õppekavale ning haridus- ja teadusministeeriumi poolt õppekirjandusele kehtestatud nõuetele.

Autor: Lauri Tankler
Kaasautor: Eve Tisler

Meedia ja mõjutamine

Gümnaasiumi meediaõpik

Retsensendid Signe Ivask, Liisa Koik
Toimetaja Maarja Valk
Kujunduse idee Lauri Tankler
Küljendaja Heisi Väljak
Keeletoimetaja Piret Põldver

Kirjastus on püüdnud ühendust saada kõigi tekstide autorite ja fotode või nende volitatud esindajatega. Palume neil, kellega me pole ühendust saanud, pöörduda kirjastuse Maurus poole.

ISBN: 978-9949-641-41-3
Autoriõigus: Maurus Kirjastus OÜ
Esmatrükk: 2019
Trükk: Print Best OÜ

Kirjastus Maurus
Tartu mnt 74, 101144 Tallinn
Telefon 5919 6117
www.kirjastusmaurus.ee
tellimine@kirjastusmaurus.ee

Kõik õigused käesolevale väljaandele on seadusega kaitstud. Ilma autoriõiguse omaniku kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle väljaande osa paljundada ei mehaaniliselt ega muul viisil.

SISUKORD

1. Mis on meedia?	6
Kes vastutab, kui inimesed saavad surma?	7
Meediamaailm ja selle sõnumid	9
2. Meedia ja ühiskond	14
Mehhiko kõrilõikajad	15
Sri Lanka kodusõja küüsis	16
3. Ajakirjanduse mõju	20
Ajalehe esikülg mõjutab lugejaid	21
Kui meedia maalib samast olukorrast erineva pildi	23
4. Kes meedias valetab?	26
Väljamõeldud laste päästmine pitsabaarist	27
Tõejärgne ühiskond? Seda oleme varemgi näinud	29
5. Meedias sildistamine	32
Tähelepanekud Ameerika Ühendriikidest	33
Kes on terrorist?	34
6. Sõnavabadus ja riigi soov arvamust mõjutada	38
Valitsus tahab sõtta	38
Kes vastutab, kui info ei vasta tõele?	40
7. Kuidas riigid üksteist mõjutada üritavad?	44
Kui kaugelt tohib maailma muuta?	45
Kas Venemaa mõjutas Ühendriikide presidendivalimisi?	48
8. Kui mõjutatakse meelega ja kaugelt	52
Propaganda sakslaste, venelaste ja hiinlaste moodi	53
Propaganda Suurbritannia moodi	55
Kes tahab mõjutada ameeriklasi?	58
Kes mis kanalis milliseid otsuseid teeb?	58
9. Kes maksab?	60
Kõik on võlts!	60
Kes maksab sotsiaalmeedia postituste eest?	63
10. Reklaami mõju	66
Pettusega raha juurde	66
Suits, alkohol ja sõda lääne filmides	70
Miks on reitingud olulised?	73
11. Piiride kompamine ehk Mis on sulle püha?	74
Viha ja kurjus piltide pärast	74
Mida terroristid tahavad?	77
Kuidas meedia mõjutab võimalikke terroriste?	80
Demagoogia näiteid Eesti Väitlusseltsi õpiku „Arutlev haridus“ ainetel	83
12. Esindatus loeb	84
Kogemata eeskuju	84
Stereotüübid ja nahavärv	87
Üks mees, kolm vaktsiini ja sajad haiged lapsed	90
Teadusajakirjade roll ja vastutus	93

Hea õpetaja!

Meediaõpetajatega kokku puutudes ja ise koolides meediakursusi andes nägime pidevalt, kuidas koolis räägitakse meediast õpetaja vaatenurgast. Ajal, mil noorte meediatarbimine oli juba enamjaolt internetipõhine, vahendasid õpetajad meediatunnis eelkõige seda, mis on nende silmis kõige olulisem meediasisu. Sel ajal olid õpetajate jaoks olulised paberlehtedes avaldatud artiklid, noorte jaoks mitte.

Paratamatult on meediakursuste õppematerjalid tihtipeale moraalselt vananenud, sest meedia valdkond muutub kiiremini, kui jõutakse uusi õpimaterjale toota. Kes teab, mis seisus on veebilehed, kelle valduses on suurimad sotsiaalmeediaplatvormid või millist infot noored tarbivad näiteks viie aasta pärast? Seetõttu peame oluliseks, et meediaõpetuse kontekstis tuleb meedia mõju käsitleda pigem lugemis- ja analüüsisioskuste vaatenurgast.

Käesolev õpik käsitleb gümnaasiumi eesti keele kursuse „Meedia ja mõjutamine“ sisu. Selleks, et meedia ja mõjutamine ei jääks ainuüksi teoreetiliseks kontseptsiooniks, läheneme õpikus praktiliselt ja keskendume elulistele juhtumitele. Igas peatükis kirjeldame erinevaid sündmusi üle maailma – näiteks Ameerika Ühendriikides, Indias, Mehhikos, Prantsusmaal ja muidugi ka Eestis.

Eelkõige aitab õpik arendada igasuguse (meedia)teksti analüüsimiseks vajalikku alusoskust ehk funktsionaalse lugemise oskust.

Benjamin Bloomi loodud õpieesmärkide taksonoomia kuuest tasandist käsitleb käesolev meediaõpik põhiliselt nelja.

- **Mõistmine** (kuidas õpilane loetud materjali tõlgendab ja sellest aru saab).
- **Rakendamine** (kuidas õpilane suudab näiteid oma igapäevaeluga kokku viia).
- **Analüüs** (kuidas õpilane loetud informatsiooni tükikideks jagab ja uuesti kokku paneb).
- **Hindamine** (kuidas õpilane hindab (ümber) olukorda vastavalt informatsioonile).

Õpik ei pööra väga palju tähelepanu faktiteadmistele (Bloomi järgi teadmiste tasand) ega praktiliselt üldse meediasisu loomisele (sünteesi tasand). Uudiste kirjutamist käsitleb näiteks Mauruse „Praktilise eesti keele“ e-õpik, meedia tootmist võiksid noored õppida näiteks koolis mõnel meediakursusel.

Me tahame rõhutada õpiku funktsionaalsete lugemisoskuste arendamise tagamõtet. Igas peatükis on vahemalt kaks lugu ning ülesanded, mis jagunevad järgmiselt:

- **häälestusülesanded**, mida teha enne peatüki põhiteksti lugemist;
- **ülesanded**, mida teha teksti lugemise ajal;
- **ülesanded**, mida teha pärast teksti lugemist.

Õpilane kasutab erinevaid meetodeid selleks, et leida igast tekstist vajalikku infot, seda analüüsida ja võrrelda enda igapäevaeluga. Seetõttu moodustab iga peatükk koos lugemisülesannetega terviku, mida soovitame järgida kuni koosviibitud, juhitud õppimise aja lõpuni ehk refleksiooniülesanneteni.

Meil on olnud suur au olla osa sellest kogukonnast, kes on saanud õpetajaametis Eesti noorte meediaharidust juhtida. Isegi kogenud ajakirjanike jaoks ei olnud see kiiresti muutuv meediamaailmas lihtne ülesanne. Seetõttu soovitame suhtuda sellesse kursusesse ja õpikusse kui võimalusse suunata noori paremini lugema ja olukordi mõtestama. Seda oskust läheb neil vaja edaspidigi, kui meediamaastik on võrreldes praegusega taaskord muutunud.

Hea õpilane!

Oma paljude kooliaastate jooksul oled ehk taibanud, et keegi kuskil on otsustanud, mis teadmisi ja oskusi peaksid sa üldhariduskoolis omandama. Praegustel täiskasvanutel – lapsevanematel, ettevõtjatel, poliitikutel, õpetajatel, õpikute autoritel – on aegade jooksul kujunenud mingisugune arusaam sellest, mida üks täiskasvanud haritud inimene peaks elus hakkama saamiseks teadma ja oskama. Meie, autorite, soov on, et üks teadmisi, mida siit saad, on meedia mõju ja mõjutamise viiside mõistmine.

Me ei tea, kuidas sa suhtud meediasse enne selle õpiku läbi lugemist. Sa võid uskuda, et meedia sind ei mõjuta ja sinul ei ole meediale mõju. Sa võid arvata, et meediat annab lihtsasti manipuleerida. Meie eesmärk on, et sa mõistaksid, mis on olnud ühe või teise sisulooja kavatsus ja kuidas need kavatsused võivad hakata untsu minema.

Käesolev õpik õpetab sind

- tundma meediakanaleid ja -žanre;
- analüüsima ja sõnastama teksti sõnumit, leidma viiteid ja vihjeid teistele tekstidele ning mõistma konteksti;
- eristama fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast;
- tundma meediatekstis ära argumendid ja mõjutamisvõtted;
- kriitiliselt analüüsima reklaami.

Käesolev õpik ei anna sulle näpunäiteid, kuidas meediasisu luua: siin ei ole uudise kirjutamise valemit, siin puuduvad näpunäited videote tegemiseks, siit ei leia ka keelereeglite näpunäiteid meediatekstide koostamiseks. Koolilehte ja -raadiot teete mõnel teisel, näiteks praktilise eesti keele kursusel või ka kooli meediaringsis.

Siit õpikust leiad sa mõtteid ja teame, et sul on ka omal mõtteid. See õpik annab sulle struktureeritud viisi, kuidas oma mõtteid kaaslastega jagada, seisukohti muuta, teiste pealt õppida.

Kõikide tekstide juurest leiad harjutused, mis aitavad sul teksti paremini jälgida, seda analüüsida ja oma mõtteid korrastada. Õpiku lõpuks võid sa niimoodi harjutada ennast lugema kõiki tekste, mis sinu kätte satuvad. See oleks selle kursuse ja õpiku kõige suurepärasem tulemus – sa oled õppinud paremini lugema tekste, pilte, saateid, videoid jm ning mõistma neis edastatud sõnumeid.

1.

MIS ON MEEDIA?

HÄÄLESTUS. Mõtlege läbi ja arutage kaaslasega, kas nõustute nende väidetega.

- a) Meedia mõjutab ainult neid, kes lasevad end mõjutada.
- b) Kui inimene ei oska lugeda või ei jälgi meediat, ei saa meedia teda ka mõjutada.
- c) Kui keegi valetab avalikult (näiteks meedia vahendusel), siis tuleb see alati välja.

1. Loe järgnevat lugu Indiast, „Kes vastutab, kui inimesed saavad surma?” (lk 7–8). Vaata kõigepealt läbi alljärgnevad küsimused ja seejärel leia tekstist õiged vastused.

Miks tarvitasid kohalikud elanikud võõraste kallal vägivalda?

- a) Võõrad röövivad kohalikest küladest lapsi.
- b) Võõrad lõhkuvad kohalikes külates maju ja tapsid lehmi.
- c) Võõraid näidati sotsiaalmeedias kurjategijatena.

Millest oli video, mis ajendas kohalikke elanikke võõrastele kallale tungima?

- a) Video näitas, kuidas tundmatud isikud röövivad kohalikest küladest lapsi.
- b) Videos räägiti, et ei tasu uskuda kõike, mis on sotsiaalmeedias.
- c) Video näitas, kuidas India külates tungiti võõrastele inimestele kallale.

Video, mida levitati sotsiaalmeedias, oli algselt:

- a) video sellest, et sotsiaalmeedias levivaid kuulujutte ei tohiks uskuda.
- b) Pakistanis valvekaameratele saadud video, kus näidati päris lapseröövi.
- c) Pakistanis sotsiaalkampaania korras tehtud video, kus näidati lavastatud lapseröövi ja lapse tagastamist vanematele.

Mida tegid sotsiaalmeediaplattformid pärast video levikut?

- a) Sulgesid kõik kontod, mis selliseid videoid jagasid.
- b) On seisukohal, et nemad ei vastuta kasutajate jagatud sisu eest.
- c) Vaatasid läbi kõik postitused, kontrollimaks, et neis pole valeinfot.

Miks ei saanud Whatsapp piirata platvormil jagatavat videot?

- a) Whatsapp on nii hästi krüpteeritud, et isegi platvormi omanikud ei näe, mida gruppides räägitakse.
- b) Whatsapi omanikfirma ei soovinudki video levikut piirata.
- c) Pakistani sotsiaalkampaania ei lubanud videot maha võtta.

KES VASTUTAB, KUI INIMESED SAAVAD SURMA?

2017. ja 2018. aastal sooritati India erinevates paikades hulk kohutavaid mõrvu, mida võiks nimetada lintšimiseks ehk omakohtuks. Kohalikud mõrvasid selle aja jooksul vähemalt 15 mööda Indiat rännanud ning väikelinnades ja külates peatunud inimest. Nimelt levis külaelanike seas Whatsapi gruppides kuulujutt koos videoga sellest, et kurjategijad sõidavad ringi ja röövivad kohalikke lapsi.

Whatsapp on sõnumite saatmise rakendus, mida 2018. aastal kasutas umbes 200 miljonit indialast. Whatsappi kasutatakse sarnastel eesmärkidel kui sotsiaalmeediat: seal saab öelda sõbrale tere hommikust, jaguneda gruppidesse ja vahendada jutte, mis huvitavad eri piirkondade kohalikke inimesi. Keegi ei jälgi, kas gruppides leviv info vastab tõele, samas liiguvad gruppide vahel kuulujutud kiiresti.

Omapead jäetud laste röövimine on Indias üsna suur probleem – kuritegelikud rühmitused röövivad tihti lapsi, et müüa neid rikastele indialastele teenijateks, kasutada lapsprostituutidena või panna kerjama turistirohketesse paikadesse. Kuna pimedad või haiged kerjuslapsed teenivad rohkem, kardetakse, et röövitud lapsi sandistatakse meelega.

Pärast iga vägivaldajuhtumit tuvastasid korrakaitsjad, et sõltumata ohvrite arvust olid ründajad enne Whatsapis näinud sama lapseröövivideot. Video, mida kohalikud olid näinud, oli ühe kampaaniavideo muudetud variant. Algne video kujutas justkui turvakaamera lindistust külatänavast, kus oli näha mängivaid väikeseid lapsi. Korraga sõitis lastest mööda mootorratas kahe mehega, kellest tagumine haaras ühest mängivast poisist kinni ja kihutas koos temaga minema. Video lõppes sellega, et mehed mootorrattal naasid laste juurde, röövitud poiss pääses tervelt ja üks mootorratturitest tõstis kaamera poole suure sildi hoiatava kampaaniasõnumiga. Tegemist oligi mitu aastat vana Pakistani kampaaniavideoga, milles mängisid näitlejad. Kampaania eesmärk oli teavitada kohalikke lapseröövidest ja tõsta valvsust.

India külaelanike Whatsapi gruppides levis aga video muudetud versioon, milles oli õnnelik lõpp välja lõigatud. Selle asemele oli lisatud hoiatus, et sellised inimröövid, nagu videos, toimuvad praegu lähikonnas. Lisaks inimröövivideotele levisid Indias kuulujutud ka lehmade tapmisest (mida peetakse Indias pühaduseteotuseks) ja libauudised mõne ravimi või vaktsiini kahjulikkusest.

Whatsapi omanik Facebook ütles toona, et nemad eravestlusi ei näe ja seetõttu ei saa ka grupisest suhtlust kuidagi mõjutada. Pärast India lintšimisjuhtumeid muutis Whatsapp seadeid nii palju, et edaspidi sai sõnumeid edastada vaid kuni kahekümnele inimesele korraga. Varem sai seda teha kuni 250 inimesele.

Sotsiaalvõrgustikud, nagu Facebook (kellele kuuluvad nii Instagram kui ka Whatsapp), Twitter, Hiinas populaarne Weibo ja Wechat on olnud pikalt seisukohal, et nemad kasutajate vestlusi ja infot ei kontrolli.

Pärast seda, kui neis keskkondades ringi liikuvad kuulujutud on põhjustanud ohtu inimestele, on erinevad platvormid võtnud siiski üht-teist ette. Enamasti on nad püüdnud kasutajaid eelkõige harida – näiteks õpetanud, kuidas valeinfot ära tunda ja kuulujutte levitavaid postitusi ära märkida nii, et neid saaks eemaldada. Uuringud on aga näidanud, et vale levib sotsiaalmeedias kaugemale (ehk seda jagatakse rohkem) kui tõde.

Nii mõnedki India kooliõpetajad on mõistnud, et sotsiaalmeedia platvormid ise ei suuda kasutajaid kaitsta, ning on hakanud koolis õpetama, kuidas kuulujutte ära tunda ja neid ise mitte levitada. Samas muudab asja keerukaks see, et taolised kuulujutud levivad väga väikestes gruppides, mille liikmed tunnevad üksteist hästi. Näiteks imestas üks lapsevanem oma Whatsapi vestlusest ajakirjanikuga rääkides: „Kuidas on võimalik, et minu lähedased nii rängalt eksivad?“

Ruutkood avab video, mis põhjustas Indias arvukalt omakohtujuhtumeid.

Kuvatõmmis Indias sotsiaalmeedia kaudu levinud videost, kus kujutati lapseröövleid. Sarnaseid mootorrattureid pidasid videot vaadanud inimesed hiljem tihtipeale röövliteks.

2. Aruta kaaslasega järgmiste küsimuste üle.

- Millisel juhul oleksid Eestis võimalikud analoogsed omakohtujuhtumid?
- Kui palju peaks sotsiaalmeedia platvorm, ettevõtte või väljaanne vastutama tagajärgede eest, mis kaasnevad sarnaste võltsvideote jagamisega?
- Kui selle video oleks sotsiaalmeediasse postitanud eraisiku asemel mõni meediaväljaanne, kas siis oleks vastutus teistsugune?

3. Järgmine tekst, „Meediamaaailm ja selle sõnumid” (lk 9–11), räägib sellest, mis on meedia ja kuidas see inimesi mõjutab. Enne lugemist vaata järgmist viit väidet. Kolme neist soovivad teksti autorid rõhutada – ennusta, milliseid.

- a) Valitsustel peaks olema suurem kontroll selle üle, mis toimub meedias ja eelkõige sotsiaalmeedias.
- b) Meedia mõjutab ka neid, kes ise meediat ei jälgi.
- c) Siis, kui sotsiaalmeediat ei olnud veel olemas, oli meedias ainult õige info.
- d) Ükskõik, kui hea sinu sõnum ka on, keegi võib kasvõi kogemata selle ära rikkuda.
- e) Meedia on igal pool ja selle kaudu jõuab inimesteni tohtu hulk erinevaid sõnumeid.

Loe lugu läbi ja vaata, kas ennustasid õigesti.

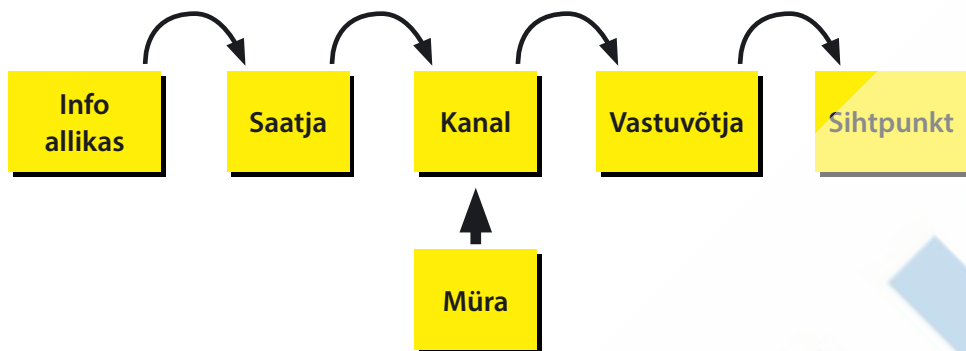
MEEDIAMAAILM JA SELLE SÕNUMID

Tänapäeval on meedia igal pool – seega võib väita, et elame meediamaaailmas. **Meediaks saab nimetada kõike, millega ja kuidas sõnumeid edastatakse.** Meedia ei ole inimestevaheline otsene suhtlus, kus räägitakse elust, lepitakse kokku kohtumisi või küsitakse kella. Meedia on see, kui suheldakse suurema auditooriumiga. Näiteks kui jagad suhtluskeskkonnas avalikult mõnd põnevat videot, siis seda saab juba nimetada meediaks.

Raamatud, ajakirjad, ajalehed ja kõik paberile trükitud reklaamid, teated ja uudised liigitatakse **trükimeediaks**. Selle kõrval on **audiovisuaalne meedia**: see on igasugune meedia, mis liigub ja teeb häält. Raadiot, televisiooni, aga ka kino ja teatrit võib lugeda meedia osaks. Tänapäeval võib peaaegu kõike, mis on kirja pandud ja filmitud, leida internetist. Seda nimetatakse **digitaalseks meediaks**. Internetipõhiseid suhtluskeskkondi nimetatakse aga sotsiaalmeediaks.

Meedial on autorid ja meedial on mõju. Mõnikord ei tea inimene isegi, et ta on autor, ega ka seda, kuidas tema loodud sisu teisi mõjutab. Pakistanis tehtud inimröövide eest hoiatava video autorid ei osanud ette näha, et nende videoklipi tõttu saavad hiljem inimesed surma. See näitab, et meedia võib muutuda algselt plaanitust hoopis teistsuguseks. Näiteks eeltoodud loos mõjutasid hirmunud külaelanikud üksteist nii, et nende edastatud info põhjustas paljude inimeste surma. Tihtipeale ei teadvustata endale meedia mõju.

Sõnumi saatja ja vastuvõtja vahel võib olla midagi, mis muudab algset sõnumit. Nimetame seda **müraks**.

Shannon-Weaveri kommunikatsioonimudeli lõi 1949. aastal Claude Elwood Shannon ja Warren Weaver. Idee on selles, et saatja koostab sõnumi ja kodeerib selle edastamisvahendi alusel sobivaks signaaliks, mille vastuvõtja dekodeerib. Sõnumit moonutab informatsiooniline müra. Selles mudelis puudub hulk olulisi elemente – näiteks ei käsitleta tagasisidet ja seda et infomüra võib mõjutada ka teisi osapooli. Kuid üldjoontes annab see mudel aimu, mis osad on sõnumi edastamises olulised.

Pakistani video autorid (infoallikas) soovisid edastada sõnumit (hoiatada lasteröövli teest), mille nad tegid videoks (saatja). Ideaalses maailmas oleksid nad valinud ise sõnumile kanali (näiteks telesaate vahele ostetud reklaami või mõne asutuse Facebooki lehe) ja nii oleks sõnum jõudnud sihtpunktini ehk telesaate vaatajate või Facebooki külastajateni. (Vastuvõtja lahtris oleks siis nende sihtrühma seadmed, millega nad seda vaatavad.)

Kindlasti jõudis sõnum ka nendeni, kellele see suunatud oli, kuid kanali ja sellega kaasnenud müra tõttu ei kontrollinud sõnumi autorid enam seda, kuidas nende sõnumit edasi anti, kelleni see jõudis ja kuidas sõnum muutus, st lõpp lõigati ära. Sõnumi mõju oli juba teistsugune.

Meedia mõju kohta võib teha palju keerulisemaid skeeme ja vaadata eraldi kõiki osapooli. Uurida saab, kes videoteksti valmis kirjutas, kuidas kirja pandud mõte videoks tehti, miks seda üldse tehti ja kuidas on India ühiskond arenenud selliseks, et on aktsepteeritav omakohtu korras ilma tõestusmaterjalideta kedagi tappa. Kõik selle juhtumiga seotud küsimused ja aspektid nõuavad eraldi analüüsi.

Tänapäeval on keeruline rääkida **meedia mõjust ühiskonnale**. Küsimus peaks olema konkreetsem: **kuidas mõjutab üks või teine sõnum ühiskonda?** Igal sõnumil on autor, sõnumeid antakse edasi teatud kanalites (plakatil, paberil, raadios, internetiportaalis, Whatsapi grupis, ruuporiga suurele seltskonnale jne) ja sõnumitel on vastuvõtjad, igaühel oma taust (ajalugu, koht, keel, haridustase jne). Kõik see mõjutab omakorda, kuidas sõnumit vastu võetakse.

Viimase paarisaja aastaga on sõnumeid eri meediumite vahendusel saadetud massiliselt. Veel 300–400 aastat tagasi oskasid väga vähesed inimesed lugeda, kirjutamisest rääkimata. Erinev info on levinud järjest kiiremini ja rohkemate inimesteni: infovahetus

on muutunud üha kiiremaks. See algas esimestest trükitud raamatutest ja nende kaudu levinud haridusest, millest omakorda kasvasid välja trükitud ajalehed, hiljem hakkas levima raadio ja televisioon ning eriti kiiresti ja massiliselt on teateid võimalik vahendada interneti kaudu.

Seega on oluline mõista, kuidas meedia inimesi mõjutab, mis on kellegi motivatsioon, aga ka teada, et mõnikord mõjutatakse meelega, teinekord aga täiesti kogemata.

4. Kolmandas ülesandes pidid ennustama, milliseid mõtteid tahtsid autorid kõige tugevamalt rõhutada. Siin on vastus. Arutle kaaslasega, milline neist on sinu hinnangul kõige olulisem.

- a) Meedia mõjutab ka neid, kes ise meediat ei jälgi.
- b) Ükskõik, kui hea sinu sõnum ka on, keegi võib kasvõi kogemata selle ära rikkuda.
- c) Meedia on igal pool ja selle kaudu jõuab inimesteni tohutu hulk erinevaid sõnumeid.

5. Väga suur osa infost jõuab inimesteni ajakirjanduse kaudu – ajakirjandus on see osa meediast, mis püüab võimalikult täpselt, tasakaalustatult ja objektiivselt edasi anda infot toimunud sündmustest. Ajakirjanduses (trükis, teles, raadios, internetis) ilmuvad uudised, olemuslood (reportaažid, analüüsid, portreelood) ja arvamused. Kõige olulisem osa ajakirjandusest on uudised – ajakirjanike teated hetkel olulistest sündmustest, arengutest või teemadest.

Otsi koos klassikaaslastega ajakirjandusest (vabalt valitud kanalist) üks uudis. Enamasti lähtutakse uudiste teemavalikus kriteeriumitest, nagu mõjukus, ebatavalisus, prominentsus, konfliktsus, lähedus, värskus ja aktuaalsus. **Loe järgmistelt lehekülgedelt kriteeriumite kirjeldusi ja leia need, millele teie valitud uudis vastab.** Tavaliselt vastab iga uudis rohkem kui ühele kriteeriumile.

Meedia- ja meelelahutustööstust on eri aegadel kujundanud trüki-meedia, raadio, televisioon ja internet.

Trükimeediale pani aluse trükimasina leiutamine 1450. aastal ja trükikodade hoogne levik 15. sajandil. Esimene trükitud kujul **ajaleht** pärineb 17. ja esimene ajakiri 18. sajandist.

20. sajandi algusest pärineb esimene **täispikk film, raadio ja raadiojaamad**.

Raadio sai reklaaminduse keskmeks 1920ndatel, umbes samal ajal leiutati **televisioon**.

Arvutite väljatöötamine algas juba 19. sajandil ning esimene kaubandusliku otstarbega arvuti pärineb 20. sajandi keskpaigast.

Interneti sünnipäevaks võib pidada 1. septembrit 1969, kui tööle saadi esimene proovivõrk. 1987. aastal avati see teenus kõikidele.

Ühe maailma vanimaks ajakirjaks peetava, 1609. aastal ilmunud saksakeelse ajakirja Relation esikaas, väljaandja Johann Carolus.

Mõjukus

Mida rohkem sündmus inimesi mõjutab, seda kõrgema uudisväärtusega on lugu. Suure mõjukusega sündmusest (nagu näiteks riigikogu valimised) saab kirjutada väga hea uudise, väikese mõjukusega sündmusest (nagu hommikune ärkamine) uudiseid tavaliselt ei kirjutata.

Ebatavalisus

Millised sündmused on ebatavalised? Levinud näide on selline, et kui koer hammustab inimest, siis see ei ole väga ebatavaline, aga kui inimene hammustab koera, siis see on. Ebatavalisuse kriteeriumi alla käivad ka kõige suuremad, kõige paremad ja muud kõige-kõigemad sündmused.

Prominentsus

Prominentsus tähendab seda, kuivõrd olulised ja tuntud on sündmusega seotud inimesed. Kuulsate ja tähtsate tegelastega sündmusel on suur uudisväärtus.

Konfliktsus

See kriteerium kõlab lihtsalt, kuid seda võib olla väga keeruline mõõta. Konflikt võib olla ka näiteks laupäeva öösel linna peal toimunud kaklus, aga enamasti kajastab ajakirjandus konflikte, mis ei ole füüsilised. Suurema kõlapinnaga ja seetõttu suurema uudisväärtusega konflikt on näiteks see, kui riigikogu tahab vastu võtta seadust, mille vastu on paljud eestlased. Konfliktil on alati vastasseisu pooled ning ajakirjaniku kohustus on anda artiklis kõigile osalistele sõna.

Lähedus

Läheduse all peetakse silmas nii geograafilist kui ka psühholoogilist lähedust. See tähendab, et keskkooli lõpetavad Eesti noormehed on ilmselt rohkem ajateenistusega seonduvatest uudistest huvitatud kui need, kes on juba ajateenistuse läbinud. Samuti võib uudis beebitoitude ohutusest olla olulisem värsele lapsevanemale kui sellele, kel pole beebieas sugulasi või tuttavaid.

Värskus ja aktuaalsus

Need on küll kaks erinevat kriteeriumi, kuid omavahel seotud, sest sõltuvad ajalisest dimensioonist. Värskus on üsna lihtsalt tuvastatav: kui mõni suursündmus toimub täna, siis tuleb sellest kirjutada kohe. Kolme päeva pärast ei pruugi olla enam mõtet sellest uudist avaldada. Samas tähendab see, et mõni uudis tuleb n-ö hoida värskena. Kui toimus autoõnnetus, millest kohe kirjutati, siis kolm päeva hiljem sama teemat käsitledes tuleks otsida uus vaatenurk või küsimus: kas selle õnnetuse tõttu muutub

midagi liikluskorralduses; kas kolm päeva hiljem on politseil õnnetuse kohta midagi uut teada?

Aktuaalsus tähendab, et teema on kerkinud päevakorda hiljutiste sündmuste tõttu. Näiteks oli Ühendriikides 2000. aastate alguses aktuaalne küsimus, kas samasooliste abielud peaks seadustama – igas osariigis ilmus sel teemal palju uudiseid. Kuid pärast 2015. aastat ei ole see Ühendriikides enam aktuaalne teema, sest kogu riigis on igal inimesel õigus abielluda kellega tahes hoolimata soost. Või teine näide: 2013. aastal Lääne-Aafrika riikides puhkenud ebolaviirus ei olnud esialgu Euroopas ja Ühendriikides väga aktuaalne teema, aga kui esimesed viirusekandjad sinna jõudsid, hakkasid ka sealne meedia ebola-teemalisi uudiseid kirjutama.

Muud kriteeriumid

Lisaks on igal kanalil ka oma uudiste kriteeriumid. Pilti näitava meediumi (televisioon, internet) jaoks on oluline näidata uudise kõrvale ka mõjusat pilti. Helilise meediumi jaoks (raadio, *podcast*'id) on oluline lisada uudise juurde äratuntavat helimaterjali. Sotsiaalmeedia jaoks on tihti ka oluline, kas uudis on jagamisväärne või kommenteerimisväärne. Uudiste kriteeriumid muutuvad vastavalt ajastule ja meediale, kuid ülaltoodud seitse (mõjukus, ebatavalisus, prominentsus, konfliktus, lähedus, värskus ja aktuaalsus) ei sõltu meedia tüübist.

6. Eelmises ülesandes rääkisime sõnumitest, mis jõuavad sinuni ajakirjanike ja ajakirjanduse vahendusel. Teine hulk sõnumeid tuleb kas otse või mõne reklaamibüroo/suhtekorraldaja kaudu inimestelt või asutustelt, kes soovivad edastada mingit oma sõnumit. Näiteks soovib valitsus tagada riigis korda, jäätisetootja müüa võimalikult palju jäätist, muusik saada võimalikult palju inimesi kontserdile jne. Väga tihti soovivad inimesed või asutused teenida raha, mõnikord saada võimu või koguda populaarsust.

Mine koos kaaslasega Eesti vabariigi valitsuse veebilehele (valitsus.ee) ja leia sealt üks valitsuse teade (tavaliselt on need rubriigis nimega „Uudised“ või „Pressiteated“). Arutlege, kellele, st millisele sihtrühmale teade on mõeldud. Valige kõik variandid, mis sobivad:

- a) eakatele;
- b) noortele;
- c) ettevõtjatele;
- d) ajakirjanikele;
- e) teiste riikide ametnikele.

2.

MEEDIA JA ÜHISKOND

HÄÄLESTUS. Loe järgmisi sõnaseletusi ja arutle kaaslasega.

- Kui palju on tänapäeval tsensuuri?
- Mis vahe on enesetsensuuril ja sellel, kui meedias räägitakse mõnest teemast n-ö ümber nurga?

Tsensuur – ajakirjanduslike tekstide (või mingi muu eneseväljenduse, nt kunstiteoste, avalikuks esinemiseks mõeldud kõnetekstide, stsenaariumide, kavade jmt) eelnev või järgne läbivaatamine riigiasutuse või eraõigusliku omaniku poolt eesmärgiga kontrollida teavet, mida inimestele vahendatakse. Tsensuuriga võib piirata eneseväljendust ja sõnavabadust. Seeläbi jõuab inimesteni osaline, mitte täielik teave.

Enesetsensuur – olukord, kus ajakirjanik (või mõne muu teose autor) otsustab kindlat teemat kas üldse mitte käsitleda või piirata oma käsitlust, kuna sellega võib kaasneda talle isiklikult või tema hinnangul kellelegi teisele negatiivseid tagajärgi.

1. Järgmised kaks lugu räägivad ajakirjanduse piiramisest: need on „Mehhiko kõriloikajad” ja „Sri Lanka kodusõja küüsis” (lk 15–17). Loe tekstid läbi ja vii lugude tegelased kokku kõige sobivama kirjeldusega. Üks kirjeldus on üleliigne.

- El Mañana toimetaja
- Matamorosi linnapea
- Lasantha Wickrematunge
- Mahinda Rajapakse
- Sri Lanka eriagent

... väitis, et just tema tappis ajakirjaniku.

... kirjutas artikli oma toimetuse töötajate surmast.

... kirjutas artikli oma surmast.

... tahtis, et keegi tema toimetusest surma ei saaks.

... sõbrustas mehega, kes kritiseeris tema valitsust.

... ei teadnud, et narkokartell püüab tema eest ajakirjandust mõjutada.

MEHHIKO KÕRILÕIKAJAD

Ühel 2015. aasta kevadõhtul helises Mehhiko põhjaosas asuva linna Reynosa ajalehe El Mañana (eesti keeles 'hommik') toimetuses telefon. Helistajaks oli teise ajalehe toimetuse meediakontakt, kes edastas teate narkokartelli bossilt: El Mañana peab kinnitama, et lähedalasuva Matamorosi linna linnapea ei ole maksnud narkokartellile kaks miljonit dollarit kuus nn katuseraha. Nimelt oli El Mañana päev varem kirjutanud loo, kuidas just sellist katuseraha oligi makstud.

„Meid sunnitakse ütleva, et linna-pea ei ole süüdi,“ rääkis lehe toimetaja Ameerika Ühendriikide ajalehele Washington Post, kes juhtumit kajastas. Kuna toimetaja teadis väga hästi, et kartelli nõudmistele vastu hakkamine võib lõppeda kellegi surmaga, pidi midagi ette võtma ja nii helistas ta linnapeale. Selgus, et linnapea ise ei teadnud narkokartelli nõudmisest midagi. Kuna oli selge, et mängus on elud, tehti intervjuu, mis kolm päeva hiljem ajalehes ilmus. Ükski ajakirjanik ei pannud teksti alla oma nime. Ka Washingtoni Posti ajakirjanikke ei nimetanud.

Narkokartellid, kes on pikka aega kontrollinud kõiki Mehhiko linnu ja seal toimuvat, sealhulgas meediat, on 2000. aastate algusest muutnud sealsete ajakirjanike töö eluohtlikuks. Kui näiteks mõni leht kirjutab mõrvadest, äraostetud poliitikutest, võimümängudest või kartellidevahelistest lahingutest, võib narkokartell selle eest karmilt kätte maksta. Mehhikos on alates sajandi algusest surma saanud umbes sama palju ajakirjanikke kui aktiivses sõjapiirkonnas Afganistanis.

2010. aastal, pärast ühe fotograafi tapmist, esitas Ciudad Juárezi linnas ilmuv ajaleht El Diario de Juárez oma esikaanel kartellile küsimuse: mida te meist tahate? Lehes toodi esile, et isegi sõjaolukorras on kehtestatud meediale reeglid. Artiklis kirjutati: „Palun andke teada, mida te meilt ootate, et me ei peaks maksma kolleegide eluga.“ 2017. aastal otsustas samas linnas ilmuv ajaleht Norte oma tegevuse lõpetada, avaldades ajalehe viimase numbri pealkirjaga „¡Adios!“, kus omanik kirjutas, et ei suuda enam tagada ajakirjandusvabadust ega ajakirjanike turvalisust.

Mehhiko ajakirjaniku Carlos Dominguez Rodrigueze poeg oma isa leinamas. Rodriguez töötas ajakirjas Diario de Nuevo Laredo. 2018. aasta 17. jaanuaril tapetud Rodriguezest sai esimene sel aastal tapetud ajakirjanik. Mehhikot peetakse üheks kõige ohtlikumaks riigiks ajakirjanikele, aastatel 2000–2018 kaotas seal elu enam kui 2000 ajakirjanikku.

Lasantha Wickrematunge sõbrad ja sugulased lahkunud ajakirjanikku mälestamas.

SRI LANKA KODUSÕJA KÜÜSIS

2009. aasta 8. jaanuaril tapsid mootorratturid Sri Lanka ühe suurema ajalehe The Sunday Leaderi algataja ja riigi ühe tuntuma ajakirjaniku Lasantha Wickrematunge'i, tulistades meest pähe.

Sel ajal toimus Sri Lankas kodusõda: saare põhjaosa elanikud tamilid võitlesid kohati väga vägivaldselt oma piirkonna iseseisvuse eest, samal ajal terroriseerides iseseisvusvõitlust ettekäändeks tuues ka ülejäänud riigi elanikke. Tamilide võitlejaid nimetati Tamili Tiigriteks. Sri Lanka demokraatlikult valitud valitsus püüdis kogu riigis, sealhulgas tamilide piirkonnas, kontrolli tagasi saada. N-ö tavalised srilankalased pidid valima, kas olla lojaalsed valitsusele või tunda kaasa tamilidele – viimane aga võrdsustati terroristide toetamisega.

Lasantha Wickrematunge kritiseeris oma ajalehes mõlemat poolt, see aga ei meeldinud patriotlikele ja valitsusmeelsetele srilankalastele. Wickrematunge osutas sellele, et valitsus tekitas kogu riigis hirmuõhkonna. Näiteks pigistasid riigi korrakaitstad silma kinni, kui isehakanud jõugud ründasid igaüht, kes julges valitsust kritiseerida.

Peagi otsustas Sri Lanka demokraatlikult valitud president, Wickrematunge sõber Mahinda Rajapakse tamilide maha surumiseks hävitada terved külad koos naiste ja lastega, kes ei olnud kuidagi süüdi Tamili Tiigrite kuritegudes. Samal ajal

Tamili Eelami Vabastustiigrid ehk **Tamili Tiigrid** on Sri Lanka sõjalis-poliitiline organisatsioon, mis taotleb peamiselt tamilitega asustatud Sri Lanka põhja- ja lõunaosa kuulutamist iseseisvaks riigiks. 1972. aastal asutas Velupillai Prabhakaran mässulise rühmituse, millest sai 1976. aastal Tamili Eelami Vabastustiigrite (LTTE) liikumine. 1983. aastal kasvas vastasseis valitsusega Sri Lanka kodusõjaks, mis lõppes 2009. aastal, kui Tamili Tiigrid end võidetuks tunnistasid. Hinnanguliselt hukkus 30 aastat kestnud sõjas 70 000 inimest, eriti veriseks kujunes kodusõja lõpu-periood, kus viimastel kuudel tapsid valitsusväed umbes 7000 Tamili tsiviilelanikku.

ei antud ajakirjanikele valitsuse tegevuse kohta mingit teavet, samuti ei olnud meedia ka sõjapiirkonnale ligipääsu. Paljud väljaanded leppisid range tsensuuriga, kuid Wickrematunge ajaleht edastas endiselt infot kohutavate tapatalgute kohta – see valitsusele aga ei sobinud.

Wickrematunge kirjutas igaks juhuks valmis ühe artikli, milles ütles, et juhul, kui ta peaks jõukude ohvriks langema, vastutab selle eest president. 8. jaanuaril 2009. aastal, kui Wickrematunge tööle sõitis, tulistasid mootorratturid teda pähe. Kolm päeva hiljem avaldati The Sunday Leaderis seesama Wickrematunge varem kirjutatud artikkel, kus ta osutas: „Kui mind tapetakse, on selles süüdi valitsus.“

Artiklis rääkis ta, kuidas väga paljusid ajakirjanikke on ähvardatud ja ka rünnatud, kuna nad räägivad sõja kohta tõtt. Wickrematunge tõi välja, et isegi juhul, kui valitsus suudab Tamili Tiigrite tegevuse maha suruda, jäävad tamilid alati teisejärgulisteks kodanikeks. Artikkel lõppes nii:

„Kui teile minu artiklist muud meelde ei jää, siis pidage meeles vähemalt see: meie ajaleht võitleb sinu eest, ükskõik, kas sa oled singali [enamuse Sri Lanka elanike etniline päritolu], tamil, moslem, madalast ühiskonnakihist, homoseksuaalne, vastupanuvõitleja või puudega inimene. Ajalehe toimetus võitleb edasi, kartmatult ja püstipäi. Julgusega, millega olete juba harjunud. Ärge võtke seda iseenesestmõistetavalt. Ajakirjanikud pole toonud ohvreid selleks, saada endale rikkust või au – ohvrid on toodud teie jaoks. Kas te seda ka väärte, on omaette küsimus. Jumal ise teab, et ma vähemalt proovisin.“

Sri Lanka korrakaitsjad uurisid Wickrematunge tapmist, kuid ei jõudnud kuhugi. Seitse aastat hiljem leiti ühe eriteenistuse agendi enesetapukiri, milles ta väitis, et tema oligi ajakirjaniku mõrvar.

2. Aruta ja hinda kaaslasega, kuivõrd sarnased või erinevad on eelmiste tekstide juhtumid. Kirjuta vastused vihikusse või vasta suuliselt.

	Sama	Erinev
Ajakirjanik ei saanud kriitiliselt jälgida ja kajastada seda, kuidas võimulolijad oma võimu teostavad.		
Inimestel, kes püüdsid takistada info jagamist, ei olnud selle jaoks mingit seaduslikku võimu.		
Riigi valitud esindajad ja nende poolt ametisse nimetatud ametnikud andsid ajakirjanike ründamiseks heakskiidu.		
Kui ajakirjanikud oleksid valetanud või tõe kirjutamisest hoidunud, oleksid nad ilmselt ellu jäänud.		

3. Loe teksti „Võimulolijad ja meedia püüavad üksteist kontrollida” (lk 18–19). Sellest on eemaldatud kaheksa väljendit, mis viitavad järelduste tegemisele. Vaata, millised sõnad peaksid olema lünkades. Üks väljend on üleliigne. Vasta suuliselt.

- 1) sel juhul
- 2) Nendel aastatel
- 3) Vahepealsetel aastatel
- 4) Tsenseerimine näitab
- 5) selleks, et
- 6) mida oligi vaja tõestada, selleks et
- 7) sellist suhtumist
- 8) on hea näide sellest
- 9) See tähendab

VÕIMULOLIJD JA MEEDIA PÜÜAVAD ÜKSTEIST KONTROLLIDA

1. Ajakirjanduse eesmärk on avalikkusele edastada tõest, ausat ja igakülgset teavet kogukonnas või ühiskonnas toimuva kohta. a) _____ seda teha, on ajakirjanike üheks põhiliseks kohustuseks kriitiliselt jälgida ja kajastada seda, kuidas võimulolijad oma võimu teostavad.

2. Kriitilisest suhtumisest aru saamiseks tuleb mõista sõna *kriitika*. b) _____, et ajakirjanikud püüavad pidevalt otsida ja paljastada võimulolijate tehtud vigu. Tuues paralleeli sinuga: juhul, kui sul on mõtteid, kuidas oma kooli elu-olu parandada, suhtutakse sinu mõtetesse vähem kriitiliselt, kui sa ei ole selle kooli juht. Kui sa aga oled kooli, kogukonna, omavalitsuse või riigi juht, siis sinu tegemised mõjutavad kõiki. c) _____ peavad kõigi otsuste ka kõige väiksemad vead saama tähelepanu, sest äkki saab keegi selle vea tõttu viga. Ajakirjanike ülesanne ongi otsida üles need probleemid, mis mõjutavad ka vähemust, kelle üle võimu teostatakse.

3. Mehhikos Ciudad Juárezi linnas ütles ajaleht ühele kartellile, et teil on tegelik võim selle linna üle. Kui ajakirjanikud püüdsid taoliste isevalitsejate suhtes teha võimukriitilist ajakirjandust, siis võttis kartelli boss seda isikliku kriitikana ja lasi kriitikud tappa. d) _____ nimetatakse **tsensuuriks**, laiemas tähenduses ka **totalitaarseks valitsemiseks**, kus eriarvamusega ei lepita.

4. Eesti ühiskonnas oli selline olukord Nõukogude Liidu okupatsiooni (1944–1991) ja esimese Eesti vabariigi ajal (1934–1940), viimast nimetakse vaikivaks ajastuks. e) _____ on riigikorraks olnud kas totalitaarne või autoritaarne võim – sel juhul ei luba võim ennast kritiseerida ja summutab seda kas seadusega (tsensuuriga) või kaudsete piirangutega. f) _____ (Venemaa okupatsioon 1940–1941 ja Saksa okupatsioon 1941–1944) kehtis sõjaseisukord, mis omakorda piiras tugevalt väljendusvabadust.

5. g) _____ võimulolijate hirmu ajakirjanduse ees, olenemata meediaväljaandest. Kui 2000. aastate keskpaigas muutus Google maailma kõige populaarsemaks otsingumootoriks, omandades ka videoplatvormi Youtube, siis näiteks autoritaarse režiimiga Hiinas olid mõlemad isegi veel 2018. aastal keelatud. Kriitika võimulolijate suhtes võib öönestada (ja kindlasti öönestabki) autoritaarsete valitsejate positsiooni ning anda vastastele võimaluse võimu haarata. Lääne demokraatlikes riikides on ajakirjandus ka uue võimu suhtes kriitiline – rahumeelne võimu vahetumine ongi osa jätkusuutlikust demokraatlikust riigikorrast.

6. 2015. aasta juhtumi kirjeldus Mehhikost h) _____, et võim ei pruugi olla vaid valitsuse käes. Võim võib kuuluda ka nendele, kes vägivallatsevad, hirmutavad ja tekitavad olukorra, kus nn tavapärane võim, näiteks valitsus, ei suuda ennast piisavalt hästi kehtestada. Kui selliste valitsuseväliste võimurite tõttu loobuvad ajakirjanikud oma tööst või hakkavad end tsenseerima, siis peab nii meediavabaduse kui ka ajakirjanike turvalisuse eest vastutama valitsus. Kui valitsus (politsei või muu sisejulgeolekuga tegelev ametkond) ei suuda tagada ajakirjanike turvalisust, ei ole see valitsus valmis vabaduse eest seisma.

4. Selgita eelmise teksti põhjal, millisest lõigust tulevad järgmised väited. Üks väide on üleliigne, pane selle juurde X. Kirjuta vastus vihikusse.

- ___ Eesti vabariigis on riiklikult tsensuuri kasutatud.
- ___ Eesti vabariigis kontrollib valitsus uudiseid kogu aeg.
- ___ Ajakirjanikud suhtuvad võimuolijatesse tavaliselt kriitiliselt.
- ___ Valitsused, kes ajakirjanikke ei kaitse, ei kaitse ka sõnavabadust.
- ___ Sõnavabadus on ohtlik autoritaarsetele valitsejatele.

3.

AJAKIRJANDUSE MÕJU

HÄÄLESTUS. Pane enda jaoks kirja 5–7 erinevat meediakanalit, kust sa kõige rohkem uudiseid või infot saad (sealhulgas erinevad uudistesaa-
ted ja -portaalid, raadiosaated, Youtube'i kanalid, sotsiaalmeedia grupid
või ka sotsiaalmeedias kõige rohkem uudiseid jagavad sõbrad – igaühte
saab nimetada eraldi kanaliks).

**Võrdle oma nimekirja kaaslasega ja leia kanal, mis on just sinule kõige
omasem ja eripärasem (mida jälgid sina ja ei jälgi sinu kaaslane). Kui jäl-
gite samu kanaleid, siis arutage, milline neist oleks meelepärasem sulle,
milline kaaslasele ja valige erinevad.**

a) Kirjelda kaaslasele konkreetse meediakanali auditooriumit: kuidas sa kirjel-
daksid neid inimesi, kes üldiselt seda kanalit jälgivad. Mõttele näiteks enda peale
ja püüa kirjeldada kaaslasele selle kanali sihtrühma: kui vanad on selle kanali
jälgijad; mis sa arvad, kui palju neid on; kus nad elavad; mis keelt nad räägivad;
milline on nende majanduslik taust; jne. Kui see tundub liiga keeruline, siis
püüa kirjeldada, millised inimesed ei jälgi seda meediakanalit: kui vanad nad
on; millist keelt nad räägivad; mis on nende majanduslik taust; jne.

b) Kui Maale maandusid esimest korda täiesti ootamatult tulnukad, siis kuidas
edastaks sinu valitud kanal seda sündmust? Vastamisel lähtu selle kanali eel-
kirjeldatud sihtrühmast. Kas see erineks kuidagi sinu kaaslase valitud kanalist?
Põhjenda vastust.

**1. Loe järgnevat lugu ühest Eesti ühiskonnale olulisest sündmusest
(lk 21–22). „Ajalehe esikülj mõjutab lugejaid” on reportaaž – see tähen-
dab, et tekst on kirjutatud autori vaatenurgast ja selgitab tema näge-
must, kuidas ajakirjandus 2007. aastal Eestis töötas. Järgmisest kuuest
väitest kolmele ei leia sa selles reportaažis mingit tõestust.
Loe tekst läbi ja leia need kolm väidet.**

- a) Ajakirjanikud ei kasutanud enam info saamiseks telefone.
- b) Avalikkus ei saanud pronksiöö kohta interneti kaudu üldse infot.
- c) Eestil puudus telekanal, mis oleks ööpäev läbi uudiseid edastanud.
- d) Kõik kuulujutud kirjutati igaks juhuks ajalehte, et ajakirjanikel endil oleks
meeles, mis juhtus.
- e) Inimesed said kõige rohkem infot televisioonist, raadiost ja paberaja-
lehtedest.
- f) Ajakirjaniku arvates pani tol hetkel ajalehe esikülj paljude lugejate jaoks
paika lõpliku tõe sellest, mis maailmas juhtus.